

ВЛАСНІ ІМЕНА У ФРАЗЕОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ, ПОЛЬСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВ: СЕМАНТИКА, ОБРАЗНІСТЬ І ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ РІШЕННЯ

Жижома Оксана Олександрівна, к.філол.н., доцент, доцент кафедри української мови та слов'янської філології ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро
ORCID: 0000-0002-7589-4761.

Гусєв Максим Сергійович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро

Стаття присвячена комплексному аналізу фразеологізмів з ономастичним компонентом у зіставному аспекті української, польської та російської мов, а також проблемам їхнього перекладу. Актуальність дослідження зумовлена зростанням інтересу до лінгвокультурно маркованих одиниць, що відображають ментальність народу та становлять суттєву частину його мовної спадщини. Особливу увагу приділено ролі власних імен у структурі фразеологізмів: їхньому переходу від індивідуальних найменувань до узагальнених образів, символів поведінкових типів, носіїв культурних асоціацій, емоційних та іронічних відтінків. Показано, що антропоніми у складі прислів'їв, приказок та ідіом нерідко добираються за принципом римованості або фонетичної зручності, що особливо характерно для народної творчості й дитячої мовної гри.

У статті висвітлено сучасні підходи перекладознавства до проблеми адекватності перекладу, згідно з якими першорядною є не буквальна, а функціональна точність – здатність відтворити комунікативну, емоційну та стилістичну роль вислову. Аналіз засвідчує, що під час перекладу фразеологізмів з ономастичним компонентом перекладачеві часто доводиться замінювати ім'я або шукати функціонально рівноцінний відповідник, який забезпечує аналогічний художній ефект у цільовій мові. Підкреслено, що успішний переклад таких одиниць вимагає не лише ґрунтовних мовних знань, а й розуміння культурних конотацій, народних стереотипів та історичних нашарувань, пов'язаних з уживанням власних імен.

Зіставлення українського, польського та російського матеріалу продемонструвало як спільні закономірності використання антропонімів, так і унікальні національні особливості, що формують неповторний фразеологічний колорит кожної мови. Дослідження підкреслює важливість комплексного підходу до перекладу фразеологічних одиниць, у якому домінує передусім художня та культурна адекватність.

Ключові слова: фразеологізми з ономастичним компонентом, антропоніми, власні імена, перекладацька адекватність, паремії, ідіоми, функціональна точність.

Zhyzhoma O , Gusev M. Proper names in the phraseology of Ukrainian, Polish and Russian languages: semantics, illustration and translation solutions

The article is devoted to a comprehensive analysis of phraseological units with an onomastic component in a comparative perspective of Ukrainian, Polish, and Russian, as well as to the challenges of translating them. The relevance of the research stems from the growing interest in linguoculturally marked expressions that reflect the mentality of a people and constitute an essential part of their linguistic heritage. Particular attention is given to the role of proper names within phraseological structures: their transformation from individual designations into generalized images, symbols of behavioral types, and carriers of cultural associations, emotional tones, and shades of irony. It is shown that anthroponyms in proverbs, sayings, and idioms are often selected on the basis of rhyme or phonetic convenience, a feature especially typical of folk creativity and children's language play.

The article highlights contemporary translation studies approaches to the issue of translation adequacy, according to which the primary criterion is not literal but functional accuracy—the ability to reproduce the communicative, emotional, and stylistic effect of the expression. The analysis demonstrates that when translating phraseological units with an onomastic component, translators often need to substitute the name or find a functionally equivalent counterpart that ensures a comparable artistic impact in the target language. It is emphasized that the successful translation of such units requires not only strong linguistic competence but also an understanding of cultural connotations, folk stereotypes, and historical layers associated with the use of proper names.

A comparison of Ukrainian, Polish, and Russian material reveals both shared patterns in the use of anthroponyms and unique national features that contribute to the distinctive phraseological color of each language. The study underscores the importance of a comprehensive approach to translating phraseological units—one in which artistic and cultural adequacy plays the central role.

Key words: *phraseological units with an onomastic component, anthroponyms, proper names, translational adequacy, paremias, idioms, functional accuracy.*

Постановка проблеми. Переклад як літературне явище має глибоке історичне коріння, і протягом століть численні письменники та літературознавці висловлювали свої погляди щодо його природи та ролі. Однак саме перекладознавство як окрема наукова галузь, яке сформувалося переважно в другій половині ХХ століття, наразі внаслідок розширення міжнародних зв'язків у різних сферах людської діяльності спричинило різке зростання попиту на переклади та фахівців-перекладачів, що, своєю чергою, стимулювало інтенсивний розвиток теоретичних досліджень у цій сфері. Сучасне перекладознавство відзначається широким спектром концепцій і методологічних підходів, зокрема у питаннях перекладу ідіом, які передають культурні та психологічні особливості народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дослідження ідіом і паремій було предметом дослідження низки провідних українських, польських та російських вчених Е. Гродзінський, Г. Гурнович, І. Домбська, Ю.Карпенко, П. Чучка, О. Суперанська, Р. Зорівчак, Ю. Гольцекер, Я. Адамовський, К. Длугош, Л. Краєвський, С. Роспанд, Л. Скрипник, В.Мокієнко, В. Виноградов, Б. Ларін, С.Ожегов, що заклали основи вивчення даного питання. У сучасній лінгвістиці вивченню семантики, конотації українських фразеологізмів з ономастичним компонентом присвячені роботи Н. Венжингович, І. Мілева та М. Ходаківської, займаються порівняльним аналізом українсько-польських фразеологізмів з онімним компонентом, зокрема питаннями еквівалентності Г. Кузь та О. Вербовецька, аналізує професійні фразеологізми з ономастичними елементами в польській і російській мовах, аналізує питання функціонально-семантичних особливостей І. Мирошніченко. Проте, попри

низку загальноприйнятих теоретичних підходів і практик однозначних рішень щодо проблем перекладу зазначених одиниць у сучасній славістиці не знайдено. Актуальність теми дослідження полягає насамперед у зверненні до лінгвокультурно маркованого матеріалу, аналіз якого допомагає поглибити розуміння ряду дискусійних проблем мовознавства, зокрема природи ономастичного компонента ідіом та його ролі у мотивації фразеологічного значення у зіставному аспекті. Окрім того, неослабний інтерес до даної проблеми зумовлений постійним оновленням фразеологічного складу у слов'янських мовах, який сприяє збагаченню словникового складу їх носіїв і привертають постійну увагу з боку перекладу. У лінгвістиці ще недостатньо розроблені основні поняття фразеології, зокрема чіткі теоретичні принципи для визначення обсягу та суті фразеологічного звороту як мовної одиниці, отже **метою даної розвідки** стало здійснення порівняльного аналізу фразеологізмів з ономастичним компонентом в польській, російській та українській мовах та виявлення основних проблем при їх перекладі. У процесі дослідження було застосовано наступні методи: метод логічного опису, компонентний аналіз, при зіставленні польської та української фразеології – порівняльний метод.

Виклад основного матеріалу дослідження. У контексті сьогодення, коли помітно пожвавилися зв'язки між українським та польським народом, розуміння і вивчення фразеологічної спадщини двох сусідніх націй, як найяскравіших ознак ментальності кожної з них, є важливою складовою пізнання і самої мови, адже ідіоми містять у своєму складі лексеми (в даному випадку власні імена), які сприяють створенню яскравих побутових і культурних образів, мають глибокі ментальні корені. Українська, російська та польська фразеології разом з іншими видами національного фольклорного мистецтва, поза всяким сумнівом, належить до його вершинного вияву. Повноправним смисловим, експресивним

компонентом численних фразеологічних одиниць – прислів'їв, приказок, зворотів, порівнянь тощо – були, є і будуть власні імена. Особливий інтерес для дослідження представляють ідіоми, що постали на національному ґрунті, є віддзеркаленням національного колориту народної стихії, поступово втратили спільні ознаки, хоч і мають відповідними у слов'янських мовах, тому обрана тема дослідження є цікавою та актуальною, оскільки суміщає дві основні проблеми: проблему точності і проблему правильності. Який з двох критеріїв є найкращим і чи можливо їх поєднувати, спробуємо вирішити у даній розвідці, розуміючи, що надання переваги одному з критеріїв буде супроводжуватися певними труднощами.

Поява ономастичного компонента в межах ідіоми чи паремій з самого початку було пов'язане з потребою виокремити конкретну людину чи предмет із низки подібних. Первісно індивідуалізовані, такі імена виконували функцію точного вирізнення, однак з часом багато з них втрачали свою унікальність і перетворювалися на загальні назви. З плином часу, коли вже власне ім'я починало позначати не окрему особу, а характерну рису, поведінковий тип чи певне життєве явище, воно ставало засобом художнього узагальнення та типізації. У народному середовищі ці трансформації сприяли тому, що значна кількість власних імен природно входила до фольклорного обігу. Зливаючись із живою мовною стихією, вони поступово набували образної функції та ставали яскравими елементами прислів'їв, приказок і різноманітних афористичних висловів. Таким чином, власні імена перетворювалися на важливу частину національної мовної культури, виконуючи роль своєрідних смислових маркерів та лексичних прикрас у народній творчості.

Українська, російська та польська фразеології разом з іншими видами національного фольклорного мистецтва, поза всяким сумнівом, належать до його вершинного вияву. Повноправним смисловим, експресивним

компонентом численних фразеологічних одиниць – прислів'їв, приказок, зворотів, порівнянь тощо були, є і будуть власні імена.

Появу власного імені зумовлювала необхідність виокремити когось чи щось із ряду подібних осіб чи предметів. З часом індивідуалізовані власні імена перетворювалися на називні, тобто на узагальнені назви, і, позначаючи певне явище, певну рису вдачі людини, ставали засобом типізації. Таким чином багато власних імен з повсякденного вжитку переходили, органічно вкраплювалися в живу фольклорну стихію, стаючи лексичною окрасою народних афоризмів.

Народна уява надзвичайно активно й творчо працювала над формуванням фразеологізмів соціально-побутового характеру, утілюючи в них унікальне бачення моралі, життєвої мудрості та людського досвіду. У стійких висловах ім'я людини ставало своєрідним символом, який узагальнював певні риси поведінки, усталені соціальні ролі чи характерні типажі. Такі антропоніми з часом проходили природний процес відбору й класифікації: одні ставали нейтральними «позначками» певної ситуації, інші отримували позитивну конотацію, а деякі – набували виразно негативного відтінку, інколи настільки стійкого, що вихідне ім'я переставало сприйматися як індивідуальне й перетворювалося на узагальнений образ. Деяким з них відводилася нейтральна роль, деяким – позитивна, а от ряду імен катастрофічно не пощастило, як, наприклад імені *Хома* в українському варіанті: «*Не дрімай, Хомко, на те й ярмарок*», «*На бідного Хому й дерево падає*», «*Держись, Хомо, іде зима*», «*Над тебе, хомо, і в світі нема*», «*Тільки й людей, що Хома в церкві*», «*Хома купив, Хома п'є, бо у Хоми гроші є*», «*Умер Хома й добра нема*», «*По Хомі й шапка*». Таким аналогом українського Хоми в польській мові є *Jasio*, *Zosia*, *Franek* – носії побутових стереотипів: «*Jasio*» / «*Jaś*» – наївний, простакуватий: «*Głupi jak Jaś*» – «дурний, як Ясь», часто символізує недалекого чи надто наївного персонажа; «*Zosia Samosia*» – уперта, яка все

хоче робити сама, ім'я *Zosia* стало типовим образом упертої дівчини; має яскраво побутовий і часто негативно-іронічний характер «*Stawek-pijaczek*» / «*Stawek to leń*», у побутовій мові *Stawek* може позначати ледаря чи п'яничку, хоча це не фразеологізм, а стійкий жаргонний образ; «*Kazio*» – дитинний, простакуватий; «*Franek*» – селяк, недотепа (іронічно).

Російська також має багатий набір імен, що стали фразеологічно узагальненими образами: «*Фома неверующий*» – людина, яка ніколи не вірить на слово, постійно сумнівається; «*Иван-дурак*» – архетип наївного, простакуватого чоловіка, що «на все ведеться»; «*Марьяванна*» – стереотип старшої суворої вчительки; часто з іронією або навіть сарказмом; «*Маня-растеряша*» – людина, яка все губить, неорганізована. Ці імена вже не сприймаються як індивідуальні, бо давно вже стали *побутовими масками*.

Власні (пропріальні) імена у фразеологізмах виконують складну й багатовимірну семантичну роль. Їхнє смислове навантаження далеко виходить за межі простого позначення конкретної особи чи географічного об'єкта. У багатьох фразеологізмах ім'я перестає означати конкретну людину й переходить у розряд узагальнених типів. Наприклад, ім'я може символізувати: тип поведінки (ледачий, хитрий, наївний тощо): «*Вже по пиці знати, що Гаврилом звати*» (укр.) – «*По лицу видать, что его Гаврилой звать*», «*Już z twarzy widać, że na imię ma Gawryło*» – в обох мовах передається образна структура й іронічний відтінок з тим же іменем; «*Тягне Данило, що йому не мило*» у російському: «*Тянет лямку через силу*», «*Делает, что душе не мило*», «*Через не хочу делает*», «*Идет, как на каторгу*» і в польському: «*Robi coś bez ochoty*», «*Ciągnie coś, choć tu to niemiłe, Robi coś z przymusu*», «*Idzie jak na tortury*», «*Wlecze się niechętnie do roboty*» ономастичний компонент відсутній; українському виразу «*Дурного Кирила і Химка побила*» в обох мовах відповідають паремії з власними ономастичними складовими: «*Дурака Пахома беда*

бьёт обухом», «*На дурака Фому сама беда найдёт*», «*Дурня Макарка и судьба не жалует*» (рос.); «*Głupiego Janka i bieda dopadnie*», «*Głupi Franek sam siebie karze*», «*Głupiego Wojtka nieszczęście znajdzie*» (пол.). Такі імена стають своєрідними «еталонами» певних характерів, завдяки чому фразеологізм набуває легко впізнаваної образності.

Деякі власні імена несуть у собі історичну або міфологічну пам'ять, відсилаючи до відомих персонажів, подій, легенд. Завдяки цьому фразеологізм отримує додатковий культурний шар значення – прихований контекст, який збагачує вислів і надає йому глибини: «*Іноді б'ють Хому за Яремину вину*», «*Не той лях в полі, який в коморі*», «*Хороший чоловік, та Березинець*» тощо. Примітно, що такі ідіоми є оригінальними, оскільки засвідчують власний історичний шлях розвитку окремого народу: українського: «*Як Сірко в халепу вскочив*» (Іван Сірко – козацький полководець), вираз означає потрапити в скрутне становище; «*Бідний, як Микита Кожум'яка*» (Микита – герой легенди), означає дуже бідний, змучений, «*Як Кочубей перед Мазепою*» - означає страх, вагання перед можновладцем; польського: «*Rządzić jak Zygmunt August*» (ім'я короля), означає правити справедливо й мудро; «*Spać jak Jakub w Rzymie*» (історична легенда), означає спати спокійно, безтурботно, «*Zginąć jak Hus*» (алюзія на Яна Гуса; означає загинути як мученик за свої ідеї), «*Zrobić coś po królewsku, jak Kazimierz Wielki*», означає зробити щось щедро, масштабно, «*Wycofać się jak Napoleon spod Moskwy*» (відомий історичний сюжет) означає повернутися з поразкою; російського: «*Пойти дорогой Пугачёва*» – означає бунтувати, піднімати повстання; «*Сидеть, как Емеля на печи*» (Ємеля — герой казки), означає бути ледачим, бездіяльним, «*Работать, как Пётр Великий*» (алюзія на трудоголізм царя), означає працювати наполегливо й без перепочинку.

Ім'я може виступати засобом посилення емоційності вислову. Власне ім'я робить фразеологізм більш живим, конкретним, образним, ніби

«олюднює» його. В трьох мовах є фразеологізми, де ономастичний компонент сприяє посиленню іронії чи сарказму, наприклад, в українській це: «*І ззаду знать, що Хомою звать*» – про низький соціальний статус; «*Заговорив, як Ярема безглуздий*» – про беззмістовну, нісенітну мову; «*Пішов Панько та й став на палько*» – про марні, безглузді дії; «*Знає Гриць, де сидить куниця*» – про хитру людину, часто з іронією; «*Убіг Микита, а ноги болять*» – насмішка над ледачим чи неповоротким; в польській: «*Znów się znalazł mądry Franek*» – іронія щодо «розумника», «*Janek jak zwykle narozrabiał*» – жартівлива критика, «*Wie tyle, co Wojtek o fizyce*» – про людину, яка нічого не тямить; і в російській: «*Ну ты, Ваня, даёшь!*» – емоційний докір з іронією; «*Нашёлся умник Сашка*» – саркастичне підкреслення, «*Пришёл князь Андрей!*» – зневажлива іронія до зарозумілої поведінки.

Власні імена можуть додавати виразу й, навпаки, теплих народних інтонацій, наприклад, в українській мові: «*Наша Параня уже встає зрання*», «*Наша Парася на все удалася*», «*Сидить Ганнуса – золота душа*» – ласкава характеристика людини; в польській мові: «*Mały Jasiiek zasnął*» – ніжне, побутове звертання, «*Moja Zosia kochana*» – лагідний емоційний вираз, «*Oj, Kasiu, Kasiu...*» – емоційне, м'яке звертання і в російській: «*Алёнушка-голубушка.*» – ласкаве народне звертання, «*Иванушка, заходи, родной*» – тепла, фольклорна інтонація, «*Матушка Дарья, благослови*» – традиційно-ласкаве. Наведені приклади демонструють виконання в пареміях та ідіомах подібних функцій, зокрема надання вислову іронічної оцінки з народним відтінком, створення емоційного, часто фольклорного образу, формування типових персонажів, які допомагають швидко й виразно охарактеризувати ситуацію. Використання певних імен та культурно впізнаваних постатей відображає специфіку ментальності народу. Такі одиниці є важливим елементом культурної самобутності мови, маркерами традицій того чи іншого народу, його стереотипних та

ціннісних уявлень, особливостей народного гумору. Використані вперше в ідіомах та пареміях власні імена, у кожного народу з часом набули символічних значень: одні – уособлюють силу, інші – кмітливість, треті – безлад, простоту чи впертість. У фразеологізмах вони функціонують як компактні символи, що передають складні смисли кількома словами.

Прикметно, що в переважній більшості українські, російські та польські фразеологізми залучають власні імена абсолютно випадково. Такий спосіб уведення антропонімів до складу фразеологічних одиниць можна назвати «принципом навмання». Вирішальну роль тут відіграє не історична постать чи конкретна людина, а звичайність, поширеність та побутовість імені, яке легко впізнається широкою аудиторією. В численних приказках, примовках та мовних каламбурах імена виступають своєрідними «звуковими маркерами», що додають вислову ритмічності та народної колоритності. У багатьох каламбурних прислів'ях ми бачимо саме таке випадкове введення імен. В українській мові: «Химині кури, Мотрині яйця», «І мох, і трава, і Мелашка крива», в російській мові: «Мели, Емеля, твоя неделя», «Показать Кузькину мать», «Один про Фому, другой про Ерему», «У всякого Федорки свои отговорки», «Пошёл к Филиппу за треплом» (про марну справу). У польській мові цей принцип також надзвичайно поширений. Імена добираються переважно через риму, звучання або культурну звичність, а не через конкретне значення. Це і римовані та каламбурні вислови: «Uczyć Marcina pacierza» –учити того, хто й так знає (ім'я *Marcin* ужите для ритміки), «Co Kuba zrobił, to Jakub musi odpokutować» – хтось створив проблему, а інший її вирішує (гра двох форм одного імені), «Gdzie kucharek sześć, tam nie ma co jeść – a gdzie Marcin, tam i Janek» – використання імен без спеціального смислового навантаження, для ритму та народної розмовності, і побутові узагальнення: «Gada jak potłuczony Wojtek» – говорить дурниці (*Wojtek* ужито навмання як поширене ім'я), «Zrobił swoje i poszedł jak Franek» –

зробив абияк і зник (*Franek* функціонує як узагальнена фігура), «*Zosia Samosia*» – дівчина, яка все робить сама (ім'я обране завдяки милозвучності, а не історичності, і сталі фразеологізми зі звичайними іменами «*Święty Antoni od zgub*» – він завжди той самий «Антоні», але ім'я вжите як традиційний культурний ярлик, а не за змістом, «*Nie bądź taki Adam!*»- не будь простаком (*Adam* як узагальнення «звичайного хлопця»). Таким чином, у трьох мовах – українській, російській і польській спостерігаємо однакову закономірність: імена у фразеологізмах здебільшого не несуть персоніфікованого змісту, а виконують роль ритмічного елемента, звукової гри, комічного або іронічного маркера, узагальненого народного образу. Антропніми типу *Хома, Емеля, Кузька, Zosia, Franek, Filip* тощо функціонують не як власні назви, а як зручні мовні інструменти, що відтворюють живу народну творчість.

Українське, російське та – у дещо меншій мірі – польське народне мовлення щедро пересипане колоритними приказками й примовками, які за ритмомелодикою нерідко нагадують дитячі дражнилки. Такі вислови живуть у побуті століттями: вони легко запам'ятовуються, часто ґрунтуються на римі й нерідко стають засобом добродушного, хоча іноді й дошкульного жарту. У дитячому середовищі особливо популярним є прагнення "причепити" до будь-якого імені римовану всячину – веселу, іноді кумедну, а подекуди й трішки дошкульну. У такий простий і водночас творчий спосіб виникає безліч прикладок. Основний принцип їх побудови – римованість і добір імен, що легко піддаються звуковим відповідникам. У кожній народній традиції є власні подібного роду римовані вислови, пов'язані з іменами, зокрема в українській це – «*З нашого Захарка ні Богу свічка, ні чортові угарка*»; «*Не вмер Данило, так болячка задавила*»; «*Петре, Петре, не стій на вітрі – не буде нам метри*» (поширений варіант у дитячих середовищах), у російській – «*Мели, Емеля, твоя неделя*»; «*У всякого Федорки свои отговорки*»; «*Герасим по кобыле*

голосил»; «Андрей-воробей, не гоняй голубей», в польській – «*Antek, Antek, zgubił worek i kubraczek*», «*Idzie Franek przez baranek, zgubił but i cały ranek*»; «*Mały Jurek ma komputer, ale nie zna żadnych liter*», «*Ola, Ola – psotna głowa, zawsze figle ktoś szykuje znowu*». Цікаво, що в таких «дражнилках» найчастіше використовується пряме звертання, адже саме воно робить вислів живим і гострим, наприклад: «*Заплач, Мамвійку, дам копійку*»; «*Микито, чи ти то?*»; «*Юрку, спечи курку*» (укр.); «*Из-за дальних, из-за гор едет дедушка Егор*»; «*Таня-Таня, кукла деревянная*» (рос.); «*Kuba, Kuba, gdzie twoja zguba?*»; «*Zosiu, Zosiu, nie stroń od prosiu*»; „*Maju, Maju, nie wierć się w tramwaju*”. Подібні вислови особливо популярні серед дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, які активно експериментують зі звуками, римами та мовною грою. Саме вони створюють нові прикладки до будь-якого сучасного імені – інколи милозвучні, інколи не надто, але майже завжди жартівливі та римовані. У такий спосіб мова органічно поповнюється новими фольклорними формулами, що легко переходять з покоління в покоління.

Передача фразеологізмів у художньому перекладі становить одну з найделікатніших і найскладніших перекладацьких задач. Саме їхня образність, емоційна насиченість, багатозаровість значень і нерідко парадоксальність роблять такі одиниці особливо трудомісткими для адекватного відтворення. Щоб правильно схопити смислові нюанси та стилістичну роль усталених виразів, перекладачеві недостатньо володіти лише нормами літературної мови – необхідно глибоко знати живе повсякденне мовлення, у тому числі діалектні форми. Відтворення фразеологічного матеріалу в іншій мовній системі нерозривно пов'язане з питанням перекладацької адекватності: у художньому перекладі першорядного значення набуває не буквальна точність, а передача функції, ефекту та призначення вислову в тексті.

Одним із головних досягнень українського, російського та польського перекладознавств є нове формулювання і розуміння поняття адекватності перекладу, суть якої полягає в тому, що оригінал треба розглядати як систему, а не як суму елементів, як органічну цілість, а не як механічне сполучення складників. У цій системі кожен елемент має окреслену, задуману автором функцію, комунікативну й естетичну. У всьому творі, в його мегаобразі, макрообразі і в кожному мікрообразі, реалізується ця функція елементів і структур. Завданням перекладу є не копіювання елементів і структур оригіналу, а схоплення їхніх функцій і відтворення їх засобами рідної мови. Таким чином, аналізуючи адекватність фразеологічних засобів перекладу, необхідно враховувати не лише смислову точність, а й стилістичну та експресивно-емоційну відповідність вибраних перекладачем засобів оригіналові. Одним із найвагоміших результатів розвитку перекладознавства в Україні, Росії та Польщі стало нове розуміння того, що під адекватністю перекладу слід убачати передусім функціональну точність, яка й визначає успішність усього перекладацького процесу. Йдеться не про механічне відтворення кожної окремої мовної одиниці, а про збереження цілісної дії тексту, його внутрішньої логіки, композиційних зв'язків і авторського задуму. У сучасній інтерпретації вихідний текст постає не як набір розрізнених елементів, а як складно організована художня система. У ній кожен компонент – від масштабних образних структур до найдрібніших деталей – виконує певну комунікативну й естетичну роль. Оригінал функціонує як цілісний організм: мегаобрази формують загальну атмосферу твору, макрообрази вибудовують сюжетно-образний каркас, а мікрообрази додають стилістичних і смислових нюансів. Завдання перекладача полягає не в буквальному дублюванні цих елементів, а в умінні вловити їхню функцію – смислову, емоційну, стилістичну - і перенести її в іншу мовну систему так, щоб текст у перекладі продовжував діяти на читача подібно

до оригіналу. Тому під час оцінювання адекватності передачі фразеологізмів варто враховувати не лише змістову точність, а й відтінки стилю, емоційний вплив, ритміку та образність, які становлять невід'ємну частину їхнього художнього потенціалу.

Таким чином, головне завдання перекладача під час передачі фразеологізмів з ономастичним компонентом з української мови польською чи російською полягає не в буквальному відтворенні власних назв, а у збереженні їхньої функції, образності та стилістичного ефекту. Перекладач має уважно враховувати, яку роль виконує ім'я в українському фразеологізмі: чи створює воно риму, комічний ефект, культурну асоціацію, емоційну напругу чи індивідуальну характеристику. Тому ключове завдання – підібрати в польській або російській мові такий відповідник (інколи навіть із заміною імені), який забезпечить аналогічний комунікативний, стилістичний та емоційний вплив, зберігаючи художню цілісність вислову. Саме функціональна точність, а не буквальність, визначає адекватність перекладу таких фразеологічних одиниць.

ЛІТЕРАТУРА

1. Присяжнюк Б. М. Фразеологія української мови: семантика і прагматика. Київ: Наукова думка, 2010. URL: <https://surl.li/gwdavx>
2. Болотов В. І. Лінгвокультурні аспекти української пареміології. Львів: ЛНУ ім. Франка, 2005. URL: <https://surl.li/eurvip>
3. Жайворонок В. В. Символіка імені в контексті етнокультури. *Науковий вісник Кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету*. Київ, 2001. Вип. 5. С. 106–115. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001556>
4. Карпенко Ю. О. Вступ до ономастики. Одеса: Астропринт, 1998. URL: <https://lnk.ua/AVMmw7vVo>

5. Мудрість народна: українські прислів'я та приказки. Київ: Державне видавництво художньої літератури, 1962. 157 с. URL: <https://lnk.ua/be8A6xaV5>
6. Скрипник Л. Г. Власні імена людей: словник-довідник. Київ: Наукова думка, 2005. URL: <https://lnk.ua/k4kj9EgNL>
7. Чучка П. П. Антропонімія українців. Ужгород: Ліра, 2011. URL: <https://lnk.ua/J4PRd7qVz>
8. Jettel-Sławska E. Idiomy w języku polskim. Kraków: Universitas, 2002. URL: <https://dokumenty.osu.cz/ff/ksl/paremie/sbornik2019.pdf>
9. Mulder-Nieckowski P. Słownik frazeologiczny języka polskiego. Warszawa: PWN, 2009. <https://lnk.ua/YNg52RYeZ>
10. Skorupka S. Słownik frazeologiczny języka polskiego. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1993. <https://lnk.ua/wVlzp34P>

REFERENCES

1. Prysiazniuk, B. M. (2010). Frazeolohiia ukrainskoi movy: semantyka i prahmatyka [Phraseology of the Ukrainian language: semantics and pragmatics]. Kyiv: Naukova dumka. Retrieved from: <https://surl.li/gwdavx> [in Ukrainian].
2. Bolotov, V. I. (2005). *Linhvokulturni aspekty ukrainskoi paremiolohii* [Linguistic and cultural aspects of Ukrainian paremiology]. Lviv: LNU im. Franka. Retrieved from: <https://surl.li/eurvip> [in Ukrainian].
3. Zhaivoronok, V. V. (2001). Symvolika imeni v konteksti etnokultury [The symbolism of the name in the context of ethnoculture]. *Naukovyi visnyk Kafedry YuNESKO Kyivskoho natsionalnoho lnhvistychnoho universytetu*, (5), 106–115. Retrieved from: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001556> [in Ukrainian].

4. Karpenko, Yu. O. (1998). Vstup do onomastyky [Introduction to onomastics]. Odesa: Astroprint. Retrieved from: <https://lnk.ua/AVMmw7vVo> [in Ukrainian].
5. Mudrist naroda: ukrainski pryslivia ta prykazky (1962) [Folk wisdom: Ukrainian proverbs and sayings]. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo khudozhnoi literatury. Retrieved from: <https://lnk.ua/be8A6xaV5> [in Ukrainian].
6. Skrypnyk, L. H. (2005). Vlasni imena liudei [People's proper names]. Kyiv: Naukova dumka. Retrieved from: <https://lnk.ua/k4kj9EgNL> [in Ukrainian].
7. Chuchka, P. P. (2011). Antroponimiia ukraintsiv [Anthroponymy of Ukrainians]. Uzhhorod: Lira. <https://lnk.ua/J4PRd7qVz> [in Ukrainian].
8. Jettel-Sławska, E. (2002). Idiomy w języku polskim [Idioms in Polish]. Kraków: Universitas. Retrieved from: <https://dokumenty.osu.cz/ff/ksl/paremie/sbornik2019.pdf> [in Polish].
9. Mulder-Nieckowski, P. (2009). Słownik frazeologiczny języka polskiego [Phraseological dictionary of the Polish language]. Warszawa: PWN. Retrieved from: <https://lnk.ua/YNg52RYeZ> [in Polish].
10. Skorupka, S. (1993). Słownik frazeologiczny języka polskiego [Phraseological dictionary of the Polish language]. Warszawa: Wiedza Powszechna. <https://lnk.ua/wVlzp34P> [in Polish].

Стаття надійшла до редакції / Received 24.10.2025

Прийнята до друку / Accepted 05.11.2025